

Semiotika¹

Patrí k synchronickým exegetickým metódam. Dokument Pápežskej biblickej komisie Interpretácia Biblie v Cirkvi charakterizuje semiotickú metódu takto:

Zakladá sa na *princípe imanencie* (každý text sám o sebe vytvára úplnú významovú jednotku), na *princípe štruktúry zmyslu* (zmysel je výsledkom vzťahov, predovšetkým vzťahu rozdielnosti) a na *princípe gramatiky textu* (každý text sa riadi svojou gramatikou, t. j. určitým počtom pravidiel či štruktúr). Celkový obsah textu možno analyzovať na troch odlišných úrovniach: na naratívnej, diskurzívnej a logicko-sémantickej.

(+) Pomáha lepšie chápať Bibliu ako Božie slovo vyjadrené v ľudskej reči. Treba mať stále na zreteli, že slovo, ktoré Boh vyslovil v dejinách, sa dnes na nás obracia prostredníctvom ľudských autorov.

(-) Semiotická analýza musí však brať do úvahy aj historický okolnosti textu, jeho autorov a jeho čitateľov. Nesmie sa teda obmedzovať len na štúdium formálnej stránky obsahu biblických textov a pritom zanedbávať ich poslanstvo.

Semiotika (z gréckeho *shmei/on* čítaj *sémeion* v Jn 2,11- „znamenie“, „znak“) si dáva za cieľ študovať **ako znaky produkujú (alebo indukujú) zmysel**. Vychádza z predpokladu, že zmysel výpovede závisí od štruktúrovaného zoskupenia znakov (odtiaľ aj názov **štrukturalizmus**).²

Semiotika nie je teória, ale skôr postup zaoberajúci sa materiálnymi a objektívnymi znakmi a vysvetľuje zrod zmyslu vychádzajúc z významných základných článkov (*sémes*).

Dôležité nie sú prvky ale ich vzťahy, súvzťažnosť a usporiadanie. (Jedná sa o to, ako napr. v karikatúre jednotlivé črty, ktoré maliar kreslí na papier, umožňujú rozpoznať osobu, krajinu, scénu. V kresbe sa jedná o efekt dobre usporiadaných kontrastov medzi čiernymi a bielymi priestormi). Štrukturálna semiotika je aplikácia všeobecnej metódy na texty.

Je to objektívna *vedecká* metóda, pretože sa zdokonaľuje a dá sa inými overiť. Má aj obmedzenia a niekedy chce všetko v texte vysvetliť. Nemožno prijať tvrdenie niektorých zástancov semiotiky, že vraj: „*Človek netvorí jazyk, ale jazyk tvorí človeka.*“

Vlastná semiotická analýza textu má tieto etapy:

1) Prvý krok spočíva **v rozoznaní rozdielov a protikladov v texte**, ktoré odhaľujú zmysel na rôznych rovinách: *gramatické údaje* (časy sloviess, ich podmety), *časové údaje*, *miestne* a iné *spôsoby* (úpravy a premeny rozprávania). Tieto tzv. modálne kategórie sa delia:

<u>Spôsoby realizujúce</u>	<u>umožňujúce</u>	<u>aktualizujúce</u>
<i>prechodné</i> ROBIŤ	MUSIEŤ	MÔCŤ
<i>vnútorné</i> BYŤ	CHCIEŤ	VEDIEŤ

¹ Porov. R. LAURENTIN, *I Vangeli dell'infanzia di Cristo*, 1986, Cinisello Balsamo, 375-397.

² Základné práce sú od A.J. GREIMASA, *Sémantique structurale*, Larousse 1966; *Du sens*, Paris 1970. Vychádza z lingvistiky, najmä z téz Ferdinanda de Saussure, ktorý sa pokúsil vysvetliť ako sa základné zvuky-slová zoskupujú na produkcii významového jazyka cez štrukturálnu hru rozdielov a protikladov.

Tieto predbežné kroky sú veľmi užitočné pre túto pomerne náročnú metódu, ktorá používa v odborných publikáciách veľmi hermetický jazyk, ktorému sa treba vyhnúť.

2) **Rozdelenie textu** sa deje podľa **zmeny času, miesta a aktérov** (tzv. póly akcie) na:

- časti alebo jednotlivé kroky;
- podčasti;
- segmenty rozprávania.

3) Prvá vlastná semiotická etapa spočíva v **identifikácii naratívneho programu**, ktorý riadi premeny v rozprávaní. Tento program je vykonávaný subjektom, ktorý hľadá svoj objekt (predmet) a postupuje pritom cez sériu **spojení (konjunkcia)** a **oddelení (disjunkcia)**. *Príklad:* V bájke Havran a líška je program zadaný v prvej vete: „Na strome sedel havran a držal v zobáku syr“. Program spočíva v jedení **syra (objekt)**, ktorý má **v zobáku (spojenie)**. Antiprogram alebo protiprogram líšky spočíva v uvoľnení syra zo zobáku (**oddelenie**).

4) Program sa realizuje v rámci štrukturálneho modelu, ktorý Greimas zjednodušil na rozdiel od ruských morfológov, na 6 kategórií, zoskupených v troch dvojiciach:

- **Subjekt a objekt:** určujú rovinu **túžby (to, čo sa chce dosiahnuť)**;
- **Určovateľ a adresáti:** zadajú rovinu **komunikácie** (určovateľ je ten, kto určí dohodu v danom predstavení, ktoré treba uskutočniť, pričom on sám mu zadá tiež hodnotu. Adresáti majú z danej činnosti úžitok).
- **Pomocníci - odporcovia:** určujú rovinu **akcie**, do ktorej vstupujú tí, čo pomáhajú alebo prekážajú pri nej subjektu (hlavnému hrdinovi), ktorý ide za svojim cieľom.

Pojem **agenta** v semiotike je širší od pojmu aktéra, ktorý je vždy osobou. Aj v biblických príbehoch sa môže zoskupiť podľa kompletnej schémy **šest' kategórií agentov** - nie vždy osoby:

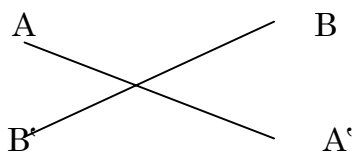
Určovateľ → Objekt → Adresát

↑

Pomocníci — Subjekt — Odporcovia

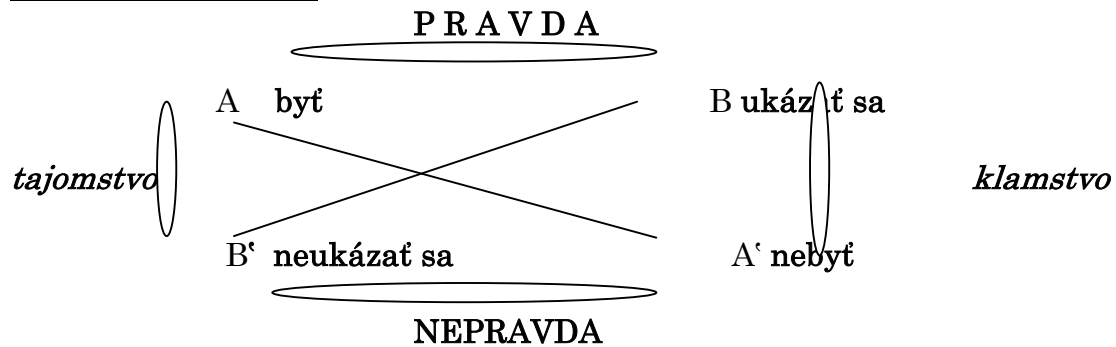
V tomto modeli dvojica *pomocníci - odporcovia* zohráva vedľajšiu úlohu v deji. Nemajú podstatnú funkciu pri stanovení zmyslu textu. Môžu ich mať tzv. modálne vlastnosti subjektu.

5) Posledná etapa semiotickej analýzy sa snaží vyjadriť hĺbkové štruktúry významu vo forme tzv. **semiotického štvorca** Apuleja, definovaného zo 4 súvzťažných článkov. Zachycujú základné kategórie, ktoré vysvetľujú spojitosť, rovnorodosť a hru naratívnych prechodov.

A a B sú vo vzťahu opaku (na hornom okraji štvorca), diagonály (A A' a B B') sú vo vzťahu protikladu a dve vertikáli (A B a B A') sú vo vzťahu súvzťažnosti.

Príklad od Greimasa:

Daná schéma dobre zvažuje rozprávanie o *Zuzane a starcoch* (Dn 13). Zuzana sa kúpe *tajne* vo svojej záhrady (ide o snahu **neukázať sa**). Starci ju prepadnú (ukáže sa v ich očiach zvodná). Starci ju chcú *tajne* zneužiť: v neresti (t.j. opak **byť** to, čo by mali byť – starci by mali byť múdri) konajú v snahe **neukázať sa**. Keď ich však odmietla, pripíšu svoju nerest jej: hovoria, že ju prepadli, keď bola s milencom (*klamstvo*), zakrývajú svoju nerest pod rúškom ich dôstojnosti (chcú sa teraz **ukázať** dobrí). Daniel, skutočný sudca-znalec, poslaný Bohom zmätie ich *klamstvo* a odhalí protirečenie ich iluzórnej snahy **ukázať sa**. Poniži ich v ich **NEPRAVDE** (**nebyť a neukázať sa**) a uvedie na pravú mieru Zuzaninu **PRAVDU**: zhoda medzi jej čistým **bytím** a **ukázaním sa**.

Štyri pojmy v uhloch štvorca sú súvzťažné a analogické. Sú zistiteľné analýzou hlavných tém a odhaľujú pružnosť zmyslu. .

Písomná seminárna práca z Biblickej exegézy
(základné časti práce)

NADPIS (titul: názov perikopy so súradnicami (kapitola, verše); **podtitul**: typ použitej metódy).

1. Krátky **ÚVOD** – uveďte vami zvolenú biblickú perikopu z kníh Starého alebo Nového zákona. Načrtnite stručne *postup vašej práce*. V úvode uveďte *dôvod*, prečo chcete analyzovať perikopu danou metódou: synchronónnou /sú tri/ alebo diachrónnou /hist.-kritická metóda/ (úvod má byť stručný max. na pol strany).³
2. **TEXTOVÉ A FILOLOGICKÉ POZNÁMKY** – pri exegéze textu sa musí začať s textom samotným. Jedná sa tu v podstate o textovú kritiku. Kritický aparát textu je uvedený v kritických vydaniach textu (Starý zákon v BHS - *Biblia Hebraica Stuttgartensia*, Stuttgart 1990; pre Nový zákon: *The Greek New Testament*, Stuttgart 1994); zvládnutie tohto aparátu je náročné, preto pre odlišné textové varianty v rôznych rukopisoch vám budú:
 - a) spodné **poznámky týkajúce sa textu** v moderných prekladoch Písma - anglických, nemeckých, francúzskych, slovenských (pozri pozn. k Mt 17,21; Mk 9,44.46 a pod.), popr. v iných jazykoch (nerobte však porovnávanie moderných prekladov);

¹ Pre **histor. krit. metódu** použi A. TYROL, *Poznámky k štúdiu biblickej exegézy*, Svit 1999; M. VARŠO, *Zjedz, čo máš po ruke...Úvod do biblickej exegézy*, Prešov 1998, ss. 17-36, 58-94; H. ZIMMERMANN, *Neutestamentliche Methodenlehre*, Stuttgart 1978⁶.

Pre **naratívnu metódu**: RINDOŠ, J., *Exegetický kľúč ku štúdiu Pentateuchu*, Bratislava 1998, 63-68. Pre **rétorickú analýzu**: SOLČIANSKY, A., *Proroci*, KSCM Bratislava, iba v 1999, 198-202 a pre **semiotickú analýzu**, JANČOVIČ J., *Semiotika*, Fotokópie u tlačiárov v KSCM Bratislava.

b) biblické komentáre k jednotlivým knihám SZ a NZ. Komentátori uvádzajú pod textom rozoberanej perikopy textové poznámky k textu.

3. **METODOLOGICKÁ ČASŤ** – tu sa realizuje samotný *analytický* rozbor perikopy s využitím metód v exegéze. *Toto je nosná časť práce pre náš seminár.* Treba si dobre osvojiť danú metódu, s ktorou budete pracovať:

- osvojte si *terminológiu danej metódy* aplikovanej na text, tá by sa mala odraziť v práci;
- snažte sa *aplikovať čo najviac krokov a prvkov* danej zvolenej metódy na vašu stať.

Niekedy sa samozrejme nedá nájsť to, čo v texte nie je a čo by sme tam radi videli. Tu vám pomôže triezvy pohľad na danú metódu, ktorá nie je cieľom, ale iba cestou k pochopeniu textu (*methodos* po gr. cesta poza). Exegetická metóda chce byť účinnou pomocou a prostriedkom k objektívnemu a hlbšiemu pochopeniu textu vami samotnými, aby ste ho mohli interpretovať. Tento analytický krok má ovplyvniť váš komentár textu. Je žiadúce, aby sa výsledky z tohto kroku objavili vo vašej interpretácii textu.

4. **VÝKLAD (interpretácia, komentár) PERIKOPY:** toto je vlastný analytický krok exegetickej práce, ten najbežnejší. Komentár je v podstate prerozprávanie textu pozorne preštudovaného a premeditovaného vopred. V závislosti od veršov vašej perikopy nebudete môcť možno v rovnakom rozsahu komentovať všetky verše. Tu sa treba zamerať na podstatné verše v texte, ktoré vám určite pomôže nájsť pozorne aplikovaná metóda na texte. Dĺžka komentára sa bude riadiť ako v horných krokoch podľa dĺžky perikopy, ale aj podľa zvyšného počtu strán.

5. **VÝZNAM (zmysel) TEXTU** (max. 1 strana): Táto časť má *syntetickú* (zhrňujúcu) povahu. Poukáže objektívne na prvoradý *teologický* význam textu v rámci danej knihy alebo v Písme a tiež pre čitateľa Božieho slova. Možno načrtnúť aktualizáciu textu (jeho využitie pre praktický život).

Pri citovaní literatúry si osvojte metodológiu citácii pre RKCMBF UK Bratislava (autori KUTARŇA, JANÁČ, SPUCHLÁK, ZELINA, *Metodológia písania diplomovej práce...*, Spišské Podhradie 1997).

Iný bežný postup: ak sa rozhodnete pre daný typ citácii, treba mu zostať poplatný pozdĺž celej práce.

ROZSAH PRÁCE: 7 - 10 strán A4, veľkosť písmen 13, riadkovanie 1.

TERMÍN ODOVZDANIA: na študijnom oddelení najneskôr do **31. 1. 2003.**